

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

VIITE / REFERENS

Lausuntopyyntö 20.3.2025

ASIA / ÄRENDE

Kulttuuripoliittinen selonteko, lausunto sivistysvaliokunnalle

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt Museovirastoa antamaan kirjallisen asiantuntijalausunnon valtioneuvoston kulttuuripoliittisesta selonteosta. Lausuntoon sisältyvät seuraavat keskeiset muutosehdotukset:

- Selontekoa tulisi osin täydentää ja eräitä sen näkökulmia, kuten osallisuuden ja resilienssin / kriisinkestävyys-teemoja sekä kulttuuriympäristötyön tunnistamista osana kulttuurialaa, tulisi vahvistaa
- Museosektori toimijana tulisi nostaa selkeämmin esille osana ekosysteemiä
- Kulttuuriperinnön suojelu ja rooli kriisitilanteissa tulisi viedä konkreettisesti osaksi puolustukseen tehtävää kansallista resursointia
- Kulttuuriympäristön roolia tulisi kestävyys-teen liittyen korostaa erityisesti säilyttävän korjaamisen ja olemassa olevan rakennuskannan hyödyntämisen näkökulmasta
- Yhteiskunnan ja teknologian kehitys tulee näkymään vahvasti myös kulttuurin saralla. Panostus ja ennakointi digitaalisuuteen ja teknologiaan liittyen tulisi nostaa selkeämmin esille

Yleistä kulttuuripoliittisesta selonteosta ja kulttuuriperinnön asemasta
Kulttuuripoliittinen selonteko on ansiokas kokonaisuus. Kauas kurottavine visioineen se luo kulttuuripolitiikalle pitkäjänteistä pohjaa, jota tarvitsemme. Museoviraston näkemyksen mukaan selontekoa tulisi osin täydentää ja eräitä sen näkökulmia, kuten osallisuuden ja resilienssin / kriisinkestävyys-teemoja sekä kulttuuriympäristötyön tunnistamista osana kulttuurialaa, tulisi vahvistaa. Olennaisen tärkeää on se, miten ja millä voimavaroilla selonteon sisältöä toimeenpannaan ja miten siihen sitoudutaan. Meneillään olevien kulttuurin rakenteita horjuttavien leikkausten sijaan tarvitaan eteenpäin katsovia uudistuksia ja vakaata perustaa, jotta selonteon visio ja tavoitteet voivat toteutua. Kulttuuriperintö on eri muodoissaan se perusta, jolle identiteettimme ja jatkuvuuden tunteemme nojaa. Epävarmoina aikoina tämän perustan

merkitys kasvaa. Kulttuuriperinnön osuutta selonteon tavoitteissa ja tulevissa toimenpiteissä on syytä vahvistaa. Kulttuuriperinnön tulee olla vahvasti mukana esimerkiksi *Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi* -kokonaisuudessa. Lisäksi jatkotyössä on varmistettava riittävä kulttuuriperintöalan edustus.

Vaikka on kyse laaja-alaisesta asiakirjasta, jossa ei perustellusti mennä kulttuurialakohtaisiin erityiskysymyksiin, selonteossa tämä tasapuolisuus kulttuurialojen välillä ei kokonaan toteudu. Toisaalta toimenpiteissä mennään osittain tarkkoihinkin yksityiskohtiin melko kapeilla kulttuurialan osilla, mikä lisää tarvetta tarkastella alojen välistä tasapainoa tarkemmin.

Kulttuuriperinnön merkitys näkyy kiitettävällä tavalla kulttuurin arvoketjua avaavassa kappaleessa. Museovirasto huomioi, että arvoketju ei voi toimia eikä tuottaa haluttua arvoa ilman vahvaa ja elinvoimaista perustaa. Arvoketjuajattelu korostaa sitä, miksi yhteiskunnalle on niin tärkeää huolehtia kulttuurin ja kulttuuriperinnön elinvoimaisuudesta, eikä mieltää sitä ekosysteemistä irrallisena menoeränä.

Museoala ja kulttuuriympäristö osana kulttuurin ekosysteemiä

Museovirasto yhtyy täysin Suomen Museoliiton lausunnossaan esittämiin huomioihin museoalan vähäisestä näkymisestä selonteossa osana kulttuurin ekosysteemiä ja taloutta. Selonteon tulisi tunnistaa paremmin museoiden kaltaiset yhteiskunnallisesti merkittävät alat, joihin kohdistuu suuria julkisia investointeja, ja jotka edelleen tukevat aluetaloutta, kulttuurin tasapuolista saatavuutta sekä veto- ja pitovoimaisia ympäristöjä. Tämä on tärkeää, jotta kulttuuripolitiikka on vaikuttavaa ja selonteon tulevaisuuskuva voidaan saavuttaa. Museoliitto toteaa lausunnossaan, että kulttuuripoliittinen selonteko ei riittävästi huomioi kulttuuriperinnön dynaamista ja liiketoiminnallista roolia. Museoilla on rooli dynaamisena toimijana, joka kytkeytyy arvoketjun joka tasolle.

Kulttuuripoliittinen selonteko ei tunnista riittävästi kulttuuriympäristötyön, kuten esimerkiksi rakennusperinnön suojelun, rakennuskulttuurin tai arkkitehtuuripolitiikan kytkeytymistä kulttuuripolitiikkaan. Arkeologia ja rakennusperintö mainitaan ainoastaan hyvin lyhyesti ja suppeasti. Selonteon ansioihin kuuluu pyrkimys ylittää sektorirajat, mikä edelleen perustelee em. näkökulmien vahvistamista.

Kulttuuriympäristön vaaliminen tukee kestävästä kehitystä. Sillä on tärkeä merkitys taloudellisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä yhteiskunnan luomisesta: se tukee ihmisten ja yhteisöjen elämänlaatua ja hyvinvointia, jatkuvuuden tunnetta ja resilienssiä, taloutta, kuten esimerkiksi matkailua, resurssiviisautta ja luonnonvarojen säästämistä. Rakennusperinnön ytimessä on resurssiviisaus, mikä tarkoittaa mahdollisimman pieniä muutoksia ja säästäväistä materiaalien käyttöä, toisin sanoen luonnonvarojen säästämistä. Rakennusperinnön ideaan sisältyvä säilyttävä korjaaminen on myös osa kestävästä elämäntapaa. Se tukee kestävästä

kiinteistönpidon ja korjaamisen kulttuuria. Näitä kestävyysnäkökohtia tulisi tuoda selonteossa ja sen toimeenpanossa esiin.

Museovirasto tukee Suomen Arkkitehtiliiton lausunnossaan esittämiä kulttuuripolitiikan pitkäjänteisyyttä ja monialaisuutta tukevia toimenpiteitä, jotka koskevat valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaimman rakennusperinnön säilyttämistä valtion käytössä ja omistuksessa; riittävien resurssien turvaamista kulttuuriympäristötyöhön eri tasoilla; sekä riittävää panostamista restauroinnin ja rakennuskonservoinnin koulutukseen.

Varautuminen, osallisuus ja resilienssi

Museovirasto on lausunnossaan selonteon luonnoksesta esittänyt vahvistettaviksi osallisuuden ja resilienssin (kriisinkestävyys) teemoja. Näistä erityisesti jälkimmäisen merkitys on geopoliittisesti epävakaina aikoina jatkuvasti kasvanut. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa tunnistetaan kulttuuriomaisuuden suojelun ja kulttuuripalveluiden jatkuvuuden merkitys henkisellet kriisinkestävyydelle. Tähän työhön tarvitaan myös resursseja: kulttuurialan voimavarat eivät ole toistaiseksi seuranneet kriisivalmiuteen muilla yhteiskunnan sektoreilla osoitettuja voimavaroja.

Kulttuurialan varautumisessa myös tarvitaan roolien ja vastuiden selkeyttämistä sekä kulttuurialan ja turvallisuus- ja puolustussektorien välistä yhteistyötä ja konkreettisia toimia. Kulttuuriperinnön digitaalinen dokumentointi on osa kansallista varautumista. Siihen panostaminen on mielekästä sekä suojeluun ja jälleenrakentamiseen liittyvänä tehokkaana toimenpiteenä, mutta myös taloudellisia ja osallisuuteen liittyviä ulottuvuuksia sisältävänä mahdollisuutena. Näitä asioita tulisi sisällyttää selonteon jatkotyöhön.

3.1 *Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi* -kokonaisuudessa todetaan: ”Keskeisen kansallisen kulttuuriperinnön pitkäaikaisesta säilymisestä ja saatavuudesta huolehditaan kaikissa turvallisuusolosuhteissa kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti.” Varsinainen toimenpide kuitenkin puuttuu.

Toimenpiteistä löytyy kohta: ”Huolehditaan kulttuurinluomisen, kulttuuripalveluiden tuottamisen ja sisältöjen tarjoamisen vaatiman kulttuurin fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin jatkuvuudesta ja uudistumisesta.” Museovirasto esittää toimeenpanosuunnitelmassa tässä kohtaa huomioon otettavaksi seuraavan lisäyksen tai täsmennyksen: *”Keskeisen kansallisen kulttuuriperinnön pitkäaikaisesta säilymisestä ja saatavuudesta huolehditaan kaikissa turvallisuusolosuhteissa.”*

Perusteluna Museovirasto lainaa tuoretta valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksymää Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa, jossa todetaan: *”Kulttuuriperinnöllä ja kansalliseen kulttuuriomaisuuteen luettavilla kohteilla on suuri merkitys yksilöiden ja yhteisöjen identiteetin ja itsetunnon säilyttämiselle ja yhteenkuuluvuuden tunteelle. Kulttuuriperintötietovarannot ja muu kulttuuriomaisuus turvaavat*

kansakunnan muistin, joka ei ole palautettavissa kerran kadottuaan.” Kulttuuritoiminta, sen osana maamme lukuisat laadukkaat museot, ”parantaa hyvinvointia sekä tarjoaa mahdollisuuden kokemusten jakamiseen ja vaikeaksi koettujen asioiden ja tunteiden käsittelemiseen.”

Selonteon yhteys kulttuuriperintöstrategiaan

Selonteossa olisi hyvä nostaa esiin selvemmin tällä hetkellä kulttuuripolitiikan pohjana toimivat strategiat ja ohjelmat. Kulttuuriperinnön näkykulmasta keskeinen näistä on Valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytty kulttuuriperintöstrategia 2030. Kulttuuripoliittisen selonteon sektorit ylittävää otetta voitaisiin lisäksi vahvistaa kytkemällä se toimeenpanovaiheessa myös Kansalliseen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaan 2030 ja sen kulttuuriympäristöjä ja -perintöä koskeviin toimiin.

Kulttuuripolitiikan tietopohja

Edellä mainittua kulttuuriperintöstrategiaa on jossain määrin hyödynnetty selonteon valmistelussa. Yhdensuuntaiset tavoitteet vahvistavat kulttuuripolitiikkaa ja sen toteutumista.

Kulttuuripolitiikan tietopohjasta Museovirasto nostaa tärkeinä aineistoina esiin kansalaisten asenteita seuraavan Kulttuuriperintöbarometrin sekä Museotilaston. Näitä tietokokonaisuuksia on hyvä käyttää osana toimeenpanoa ja niiden jatkuvuus tulee turvata. Museovirasto kantaa myös huolta laajemmasta kulttuuripolitiikan tietopohjasta. Kulttuuritilastoinnista ja tietopohjaisesta tutkimuksesta tulisi pitää kiinni, jotta kulttuuripolitiikkaa voidaan johtaa tietopohjaisesti.

Lopuksi Museovirasto muistuttaa, että jatkotyössä ja toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa on myös varmistettava riittävä kulttuuriperintöalan edustus, myös mahdollisten pysyvien neuvoa-antavien toimielinten edustajistossa.

Liitteet: kappale 6.5.

Museovirasto huomioi, että kappaleessa 6.5. on harhaanjohtaja otsikointi ja epätarkkuuksia kohdeluetteloissa. Kappaletta esitetään korjattavaksi seuraavasti:

6.5 Suomen Unesco-kohteet

Suomella on useita kulttuuriperintökohteita erilaisissa Unescon ylläpitämissä luetteloissa.

Suomessa on tällä hetkellä seitsemän Unescon maailmanperintökohdetta, joista kuusi kulttuurikohdetta ja yksi luontokohde. Jokainen Suomen kohteista edustaa yleismaailmallisesti erityisen arvokasta kulttuuri- tai luonnonperintöä.

Kohteet ovat:

- Suomenlinna (liitettiin maailmanperintöluetteloon 1991)
- Vanha Rauma (1991)
- Petäjäveden vanha kirkko (1994)
- Verlan puuhiomo ja pahvitehdas (1996)
- Sammallahdenmäen pronssikautinen röykkiöalue (1999)
- Merenkurkun saaristo (2006).

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön kansainvälisessä luettelossa on *neljä* suomalaista kohdetta:

- *Saunaperinne Suomesta* (2020)
- Kaustislainen viulunsoittoperinne (2021)
- *Pohjoismainen limisaumaveneperinne (monikansallinen kohde, 2021)*
- *Käsin valmistettuun lasiin liittyvää tietoa, taitoa ja tekniikka (monikansallinen kohde 2023)*

Maailmanperintökohteisiin osittain verrattavia kohteita Suomessa ovat myös Unescon Ihminen ja biosfääri -ohjelmaan liittyvät Saaristomeren sekä Pohjois- Karjalan biosfäärialueet sekä Unescon geopuisto-ohjelmaan (Unesco Global Geoparks) kuuluvat Lauhavuori-Hämeenkanne, Rokuan, Saimaan ja Salpausselän geopuistot. *Lisäksi Unescon Maailman muisti-ohjelman (Memory of the World) kohteita ovat A. E. Nordenskiöldin kokoelma, Kolttakylän arkisto, Radziwiłł-ruhtinassuvun kirjasto sekä Gustaf Eriksonin varustamoarkisto.*

kehittämisjohtaja
osastonjohtaja

Pirjo Hamari
Ulla Salmela

pääjohtaja

Tiina Merisalo